

V dané diplomové práci jsem se zabývala otázkou formování stranického systému na Ukrajině během období posledních let perestrojky až do parlamentních voleb roku 1994. Reformy socialistického systému, které zahájil M. Gorbačov po nástupu do funkce generálního tajemníka KSSS umožnily emancipaci sovětské společnosti. Perestrojka „shora“ se brzy změnila na demontáž sovětského politického systému z iniciativy občanů. Glasnost a iniciativy občanů vytvořily blahodárnou půdu pro vznik občanských sdružení a politických uskupení, jenž vytvořily základ pro nové politické strany.

V ukrajinském kontextu sehrálo důležitou roli několik faktorů - Černobylská katastrofa, odmítavý postoj komunistických špiček republiky vůči změnám, vrstva inteligence (zejména Svaz spisovatelů Ukrajiny), která na sebe převzala průkopnickou pozici ve společnosti, politicky aktivní disent, jenž se v podstatě stal fundamentem nové politické elity Ukrajiny. Pozoruhodným fenoménem se pak stalo Lidové hnutí Ukrajiny (září roku 1989), které spojilo lidi rozdílných názorů, ale zároveň se společným cílem, jímž bylo podporovat demokratizaci politického života Ukrajiny. Období samoorganizace občanů se vyznačovalo konsolidací úsilí a zájmů různorodých sil ve snaze probojovat se ke společné metě.

Formálně začalo utváření multipartismu okamžikem zrušení článků 6 a 7 ústavy SSSR o vedoucí roli Komunistické strany. Pak následovalo právní uznání nových politických stran i na území Ukrajiny. První zaregistrovanou politickou stranou se stala Ukrajinská republikánská strana. Tímto však byl zároveň zahájen i proces štěpení politických sil (v daném případě Ruchu), příznačný pro následující roky.

I Komunistická strana Ukrajiny prožívala změny, v jejích řadách se zformovalo reformní křídlo. To bylo zdrojem pro

nové strany levicové orientace. Ovšem procesy rozvoje politických sil se náhle ocitly v nových podmínkách - vzápětí po neúspěšném puči vyhlásil ukrajinský parlament Akt o nezávislosti Ukrajiny, schválený posléze v referendu. Ukrajina se stala samostatným státním útvarem.

Tato událost představovala nové podněty pro mladé politické strany Ukrajiny. Pro pravici to znamenalo naplnění jejího hlavního cílu, možnosti účastnit se na výkonu státní moci, na druhou stranu si tábor národně-demokratických sil uvědomil rozdílnost vlastních představ pro rozvoj státu, což způsobilo další fragmentaci pravicových stran. Pro levici to znamenalo boj o formální uznání (zvláště po zákazu KPU), ale i možnost zakládat další levicové strany. Tehdy vznikly silné stranické subjekty - Socialistická strana Ukrajiny, obnovená Komunistická strana, které konkurovaly stranám národně-demokratických sil. Nejpružnější adaptaci na nové podmínky projevíli straničtí funkcionáři - bývalá nomenklatura ucítla nové možnosti, prakticky ke vzniku nezávislého státu se na Ukrajině zformovala tzv. strana moci, zvláštní formace státních činitelů, kteří již dříve zastávali vysoké funkce ve straně, a i za nových podmínek zůstali u moci.

Společným rysem pro politické strany popisovaného období byla jejich slabá organizace, nízký počet jejich členů, ztotožňování politické strany s osobou lídra, absence jasných politických programů, duplikace cílů apod. Na druhou stranu se během daného období zformovaly hlavní politické síly ukrajinské společnosti - NRU a KPU, a také další politické strany, jež působí i v současnosti (i přes jejich vnitřní organizační změny).

Hluboká hospodářská, sociální a politická krize přivedla Ukrajinu v roce 1994 k předčasným volbám. I přes možnost využít tuto situaci ve prospěch politických stran a vytvořit pro ně důstojné podmínky pro plnění jejich funkcí, tak nebylo

učiněno. Volební zákon postavil politické strany prakticky naroveň s občanskými sdruženími a pracovními kolektivy, a většinový volební systém ještě více zkomplikoval situaci. To vše nejenom, že nepřispělo ke stabilizaci a strukturalizaci politických sil na Ukrajině, ba naopak, to znevýhodňovalo politické strany ve srovnání s dalšími politickými subjekty.

Mezi podmínkami a faktory, které ovlivnily formování stranického systému Ukrajiny lze zmínit zejména:

- postkomunistický, posttotalitní charakter ukrajinské společnosti, přerušení státních, demokratických, politických a stranických tradic;

- přechodný charakter ekonomiky, razantní propad životní úrovně většiny obyvatel Ukrajiny, následující sociální a politická polarizace společnosti, kriminalizace ekonomiky a politiky;

- existence vlivné formace tzv. strany moci neboli státní úřednické elity a tím pádem i sjednocení politických a ekonomických elit, jejich velký vliv na přijetí politických rozhodnutí;

- neukončený proces právní regulace systému státní moci, politicko-právní neurčenost jejich statusu, rolí a podmínek pro fungování politických stran, jejich vztahů se zákonodárnou, výkonnou mocí;

- nepatrný vliv ukrajinských stran na politická rozhodnutí, nízká podpora jejich činnosti ze strany společnosti a nepočetnost členských základů politických stran;

- ideologická polarizace mezi stranami levice a pravice, konfliktní charakter mezistranických vztahů, slabost centristických stran, nezřetelnost jejich politických programů.

Tak, ke konci roku 1994 existovalo na Ukrajině 32 politických stran různých ideologických proudů, celkový počet členů stran ovšem nepřevyšoval 400 tisíc osob¹⁴¹ (při celkovém počtu obyvatelstva Ukrajiny kolem 50-ti milionů).

Po zvážení výše uvedených skutečností a s použitím definicí typů stranických systémů na základě kvantitativního kritéria a kritéria ideologické vzdálenosti politických stran lze konstatovat, že stranický systém na Ukrajině vykazuje během popisovaného období charakter atomizovaného systému s náznaky systému polarizovaného pluralismu. Přejod Ukrajiny od systému jedné strany k multipartismu se uskutečnil poměrně rychle, delší čas bude ovšem vyžadovat stabilizace a strukturalizace stranického systému.